

Een rots van (en voor) alle tijden

Recensie

Eric M. Moormann – Janric van Rookhuijzen, *De Akropolis van Athene. Geschiedenis van een mythisch icoon* (Amsterdam: Prometheus, 2023), 416p. ISBN 9789044650044.

In het jaar 1667 bezocht de Turkse schrijver en intellectueel Evliya Çelebi een provinciale stad in een van de westerse uithoeken van het machtige Ottomaanse rijk. Hij was vooral onder de indruk van de monumentale burcht van de stad, waaraan hij enkele bloemrijke passages wijdt in zijn *Reisboek* (de *Seyâhatnâme*): 'Geen enkele andere plaats op aarde heeft zo'n machtige vesting,' schrijft hij, 'want de rots torent 100 el boven de grond uit. De stenen van het vestingwerk zijn van bewerkt wit marmer, gepolijst en glimmend, elk zo groot als een olifant of de koepel van een badhuis.' Enkele regels verder vermeldt hij een van de prominentste gebouwen op de rots: 'een verbazingwekkende moskee vol licht... Zij is 250 voet lang en 80 voet breed, en bevat zestig hoge en goed geproportioneerde zuilen van wit marmer...' De stad in kwestie was Athene, de rots de Akropolis, en de moskee het gebouw dat nu bekend staat als het Parthenon, wellicht de beroemdste tempel uit de klassieke oudheid.

In hun nieuwe, immens leeswaardige geschiedenis van de Akropolis en zijn gebouwen (waaruit bovenstaande citaten afkomstig zijn) bieden Eric M. Moormann en Janric van Rookhuijzen de lezer de haast magische ervaring om deze beroemde monumenten te zien door de ogen van de onderling wel heel verschillende bezoekers, bewoners en bebouwers van de rots gedurende de vele eeuwen die ons scheiden van het Athene van Perikles in de vijfde eeuw v.C., toen de tempels en structuren waarvan we nu nog de ruïnes zien, werden gebouwd: Hellenistische heersers, Romeinse keizers en geromaniseerde Grieken, laatantieke en Byzantijnse christenen, West-Europese

kruisvaarder-hertogen (Bourgondiërs, Catalanen, Florentijnen, Venetianen), Ottomaanse Turken, geleerde Turkse en Europese reizigers, Griekse nationalisten, negentiende- en twintigste-eeuwse archeologen en tenslotte moderne toeristen uit alle windstreken.

Waar mogelijk bevat het boek genereuze citaten uit de teksten die deze beschouwers (zoals Çelebi) schreven, zodat de lezer zich een indruk kan vormen van hun impressies, en hoe deze gekleurd werden door hun achtergrond en de opvattingen van hun tijd. In een appendix vinden we zelfs een vertaling van de volledige sectie gewijd aan de Akropolis uit het werk van misschien wel de (vanuit modern perspectief) bekendste antieke bezoeker van de rots, de Griek Pausanias, die in de tweede eeuw n.C. zijn *Ἑλλάδος Περιήγησις* of *Rondreis door Griekenland* schreef, en wiens beschrijving in latere eeuwen vaak gebruikt is om de resten van de antieke gebouwen op en rond de Akropolis te interpreteren. Maar de auteurs beginnen hun verhaal lang voor Pausanias, lang voor Perikles ook, in de late Bronstijd, toen er wellicht een Mykeense¹ versterkte veste op de Akropolis was (er zijn resten van een vestingsmuur uit deze periode). Daarna volgden de zogenaamde 'Donkere Eeuwen' (1100-800 v.C.), en vervolgens de Archaische periode (800-480 v.C.), toen de Akropolis zich geleidelijk aan ontwikkelde tot het centrale heiligdom van de *polis* Athene, gewijd aan de godin Athena.

Moormann en Van Rookhuijzen besteden heel wat aandacht aan de klassieke periode, met name de vijfde eeuw v.C., toen na de Perzische (gedeeltelijke) verwoesting van de Akropolis in 480 v.C., vanaf ca. 450 v.C. de nu nog zichtbare tempels en monumenten op de rots werden gebouwd onder het (democratisch) leiderschap van Perikles, deels gefinancierd met de inkomsten uit Athenes kortstondige hegemoniale imperium, dat gegroeid was uit de defensieve, tegen de Perzen gerichte Delisch-Attische Zeebond. In de hoofdstukken daarna nemen de auteurs, zoals hierboven al aangegeven, ruim de tijd om de fascinerende post-klassieke geschiedenis van de Akropolis te vertellen, tot in de huidige tijd toe.

Met hun ruime aandacht voor de latere, post-antieke geschiedenis van de Akropolis onderscheiden de auteurs zich van andere werken over de beroemde rots. Maar zij doen meer, drie dingen in feite die hun boek niet enkel uniek maken, maar ook zeer geschikt als basismateriaal voor leerkrachten geschiedenis. Want niet alleen beschrijven de auteurs de geschiedenis van de Akropolis, ze bespreken ook, in klare taal, de resultaten van het moderne onderzoek naar de Akropolis, én (wat mij betreft het boeiendste aspect van het boek) ze laten zien hoe, door de tijd heen, verschillende volken en groepen steeds weer hun eigen religieuze, culturele en, recenter, nationalistische idealen en verlangens op de Akropolis hebben geprojecteerd. Het eerste aspect, de

beschrijving van de geschiedenis van de Akropolis door de ogen van de vele beschouwers en gebruikers ervan, leent zich, met name door de uitgebreide citaten in vertaling, uitstekend voor een les waarin besproken wordt hoe mensen in het verleden omgingen met hun eigen of andermans geschiedenis, de kennis die ze daarvan hadden en hoe ze erover dachten: wat vond een Ottomaanse geleerde van de Akropolis, voor hem een unieke moskee? Of een veertiende-eeuwse reiziger uit Capua, op terugreis uit het Heilige Land? Of een twaalfde-eeuwse Byzantijnse bisschop?

De focus op het moderne archeologisch en historisch onderzoek, waaruit onder andere blijkt dat de Perzische verwoesting van 480 v.C. wellicht lang niet zo'n sterke cesuur betekende voor de kunst en architectuur op de Akropolis als werd gedacht, en dat de beroemde gebouwen wellicht andere namen en functies hadden in de oudheid dan men lang aannam (het Parthenon bijvoorbeeld werd wellicht lange tijd helemaal niet zo genoemd, de auteurs spreken dan ook consequent van 'de Grote Tempel') kan gebruikt worden voor een les over hoe zogenaamde vaststaande historische feiten en ogenschijnlijk zekere (handboek)kennis toch steeds weer door nieuwe data onderuit gehaald kunnen worden.

Het aspect van de projectie van ideologische wensen en verlangens op de Akropolis, tenslotte, kan van nut zijn in een les over hoe historische gebeurtenissen en monumenten worden ingezet voor identiteitsvorming, nationalisme en propaganda. Te denken valt daarbij aan de idealisering door Europese intellectuelen van de Akropolis, en vooral het Parthenon, als symbool van het 'verlichte democratische Westen' tegenover 'oosters barbarisme', en de wijze waarop de Akropolis en zijn archeologische schatten een basis bieden voor modern Grieks nationalisme, dat we ook zien in de discussie over de terugkeer naar Griekenland van de 'Elgin Marbles', de sculpturen van het Parthenon die Lord Elgin begin negentiende eeuw uit Athene meenam en die zich nu in het British Museum bevinden, een discussie waarin, zoals de auteurs opmerken, archeologische of kunsthistorische argumenten nauwelijks een rol spelen.

Kortom, dit is een uniek en prachtig werk over een van de bekendste archeologische monumenten ter wereld, dat een rijkdom aan materiaal biedt voor de leerkracht geschiedenis.

Arjan Zuiderhoek
Andries.Johan.Zuiderhoek@UGent.be

Noten

¹ 'Mykeens' verwijst naar de Griekse late Bronstijdbeschaving die we kennen van de resten van burchten en verbrande kleitabletten met lineair-B schrift uit Mykene op de Peloponnesus en andere plaatsen.

